

*Мамытова Малика Калиловна,
Ош мамлекеттик педагогикалык университети,
улук окутуучу,
Кыргыз Республикасы, Ош шаары*

СТУДЕНТ ЖАШТАРДАГЫ ЭСТЕТИКАЛЫК ТАРБИЯ КӨЙГӨЙЛӨРҮ

*Мамытова Малика Калиловна,
старший преподаватель,
Ошский государственный педагогический университет,
Кыргызская Республика, город Ош*

ПРОБЛЕМЫ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

*Mamytova Malika Kalilovna,
Senior Teacher,
Osh State Pedagogical University,
Kyrgyz Republic, Osh city*

PROBLEMS OF AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS

Аннотация: Макалада «эстетика», «маданият», «эстетикалык тарбия», «эстетикалык тарбиялоо» түшүнүктөрү каралат. Мында студент жаштардын эстетикалык тарбия алуусу боюнча изилдөөнүн айрым жыйынтыктары чечмеленип берилди. Кыргыз Республикасынын Ош шаарындагы студент жаштардын эстетикалык тарбия алышындагы көйгөйлөргө талдоо жүргүзүлдү.

Аннотация: В статье рассматриваются понятия «эстетика», «культура», «эстетическое воспитание». Здесь обсуждается некоторые результаты исследования эстетического воспитания студенческой молодежи. Проанализированы проблемы эстетического воспитания студенческой молодежи города Ош Кыргызской Республики.

Annotation: The article discusses the concepts of «aesthetics», «culture», «aesthetic education». Here we discuss some results of a study of the aesthetic education of student youth. The problems of aesthetic education of student youth in the city of Osh, Kyrgyz Republic are analyzed.

Түйүндүү сөздөр: студент жаштар, эстетика, маданият, эстетикалык тарбия, жаштарды эстетикалык тарбиялоо методдору.

Ключевые слова: молодежь, эстетика, культура, эстетическое воспитание, методы эстетического воспитания молодежи.

Key words: youth, aesthetics, culture, aesthetic education, methods of aesthetic education of youth.

Киришүү. Эстетикалык тарбия адамдын инсандык өнүгүүсүнө ар тараптуу мамилени камсыздайт. Эстетикалык тарбия калыптанып келе жаткан жаш адамдын жашоосундагы ишмердүүлүктөрдү толук камтыйт. Жаштар руханий жашоосунда, күнүмдүк эмгегинде, искусство жана табият менен таанышууда, турмуш-тиричилигинде жана бөтөн инсандар аралык баарлашууда эстетикалык кубулуштар менен такай өз ара байланышта болот. Маңызы боюнча караганда, «Сулуулук – бул абстрактуу, туруксуз, өзүнүн мааниси мезгилге жана кырдаалдарга жараша өзгөрүп туруучу түшүнүк. Ошондой эле, адам убакыттын ар бир аралыгында сулуулукту социалдык факторлорго жана коомдун муктаждыктарына жараша кабыл алып келет» [1, с. 109].

Эстетикалык тарбиялоо процессинде жаш адам баалуулуктар менен таанышып, аларды түшүнөт, сырткы социалдык чындыктын структураларын өздөштүрөт, натыйжада баалуулуктар анын ички ынанымдарына айланат. Сулуулук аркылуу тарбиялоо инсандын эстетикалык баалуулуктар боюнча багыт алуусун эле калыптандырбай, ошондой эле, чыгармачылыкка, эмгек ишмердүүлүгүндө, турмуш-тириликте жана жүрүм-турумда эстетикалык баалуулуктарды жаратуу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрөт.

Эстетика – бул сулуулукту жана искусстводо туюнтулган кооздуктун образдарын түшүндүрө жана жарата турган сезимталдык таануу жөнүндөгү илим [4].

Маданият – бул коом тарабынан жаратылган, анын өнүгүшүнүн анык бир деңгээлин мүнөздөөчү материалдык жана руханий баалуулуктардын жыйындысы [3].

Жаштардын эстетикалык тарбиясынын көйгөйлөрүн изилдөө жана талдоо үчүн жаштардын эстетикалык тарбиясы жөнүндө түшүнүккө ээ болуу зарыл. Жаштардын эстетикалык тарбиясы – бул жаш адамдын инсанын өнүктүрүү максатында, ага системалуу таасир этүү, т.а. табияттагы, эмгектеги, коомдук мамилелердеги сулуулукту эстетикалык идеал көз карашынан кабыл алууга жана баалоого, ошондой эле

эстетикалык ишмердүүлүккө жөндөмдүү, чыгармачыл инсанды калыптандыруу [2].

Жаштарды эстетикалык тарбиялоонун башкы максаты – адамда эстетикалык маданиятты тарбиялоо. Эстетикалык маданият – бул адамдын өзүнүн аалам менен байланыштуулугун сезүү жөндөмдүүлүгү жана билгичтиги, бул мамилелердин толуктугун жана көп түрдүүлүгүн адамдык баалуулуктар менен туюнтуу жана мазмундуу жашоо [5, 32-б.].

Эстетика түшүнүгүнүн байыркы доордон ушул күнгө чейинки мезгилде пайда болуу жана калыптануу тарыхын изилдөөнүн натыйжасында, жаш окумуштуу А.А. Ажыбекова төмөндөгүдөй тыянактарга келген [1, 112-б.]:

1) эстетикалык кабылдоо – бул чыныгы дүйнөнү, тажрыйбаны, табитти, этикалык нормаларды ичине камтыган эстетикалык баалуулуктардын көз карашынан кабыл ала билгичтик;

2) эстетикалык табит – бул сулуулукту жана бейбаштыкты, бийиктикти жана кайталангыстыкты сезимталдык менен кабыл алуу жөндөмдүүлүгү;

3) эстетикалык тарбия – бул эстетикалык табитти өнүктүрүү менен, сулуулукту түшүнүү жана баалоо жөндөмдүүлүгү.

Чынгыз Айтматовдун тили менен айтканда, «Дүйнө – бизди өзгөртөт, биз – дүйнөнү өзгөртөбүз». Ош шаарындагы адамдын эстетикалык табитине таасир этүүчү, эстетикалык тарбия берүүчү объектилери – «Сулайман тоо комплекси», музейлер, театрлар, шаардын архитектурасы, Акбуура дарыясы, көп кабаттуу имараттар, китепканалар, кафелер, ресторандар, спорт комплекстери, эс алуу жайлары ж.б.у.с. айылдан, кичи, орто, борбор шаарлардан келген жаш адамдардын руханий дүйнөсүнө тийгизери талашсыз. Музейлердеги, театрлардагы, китепканалардагы, кино залдардагы иш-чаралар сөзсүз таасир берери күмөнсүз. Бирок ошол таасирленүүнүн даражасы канчалык болуп жатат? Жаш адамдардын курчап турган чөйрөгө, табиятка, коомдогу адамдарга мамилесинин өзгөрүшүнө канчалык түрткү болуп жатат? Жаш адамдын

шаардын гүлдөп өсүшүнө, кооздугунун артышына кошкон салымы канчалык жогорулоодо?

Изилдөөнүн максаты. Изилдөөнүн максаты – Ош шаарындагы маданий объектилердин архитектурасынын (музейлердин, комплекстердин, китепканалардын, спорттук комплекстердин ж.б.) жана өткөрүлүп жаткан иш-чаралардын регулярдуулугунун, алардын мазмунунун студент жаштардын эстетикалык табитине, руханий муктаждыктарына дал келүү даражасын аныктоо.

Изилдөөнүн методу. Эмпирикалык методдордун бири болгон социологиялык сурамжылоо тандалып алынды. Социологиялык сурамжылоонун объектиси катары Ош мамлекеттик университети, Мырсабеков атындагы Ош мамлекеттик педагогикалык университети, М. Адышев атындагы Ош мамлекеттик технологиялык университети, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети тандалып алынды. Албетте, сурамжылоого аталган окуу жайлардын элеттик жана шаардык студенттери тартылды. Албетте, кичи, орто жана борбор шаарлардан келген студенттердин катышы тең салмакташтырылды. Ошондой эле, элеттик студенттердин да катышы эске алынды. Анткени, айрым айылдар кичи, орто жана борбор шаарлардан бир кыйла алыс, андыктан Ош шаарындагы маданий объектилерге жана алар аркылуу өткөрүлүүчү иш-чараларга кызыгуулары шаардыктарга караганда бир кыйла жогору болот.

Негизги мазмун. Жаштардын эстетикалык тарбиясындагы көйгөйлөргө талдоо жүргүзүү үчүн Ош шаарынын студент жаштарынын арасында өткөрүлгөн социологиялык изилдөө азыркы учурда уланкыздардын искусствого болгон мамилесин, алардын маданий иш-чараларда катышууларынын жана маданий мекемелерге каттоолорунун деңгээлин, ошондой эле алардын эстетикалык тарбиялоонун методдоруна берген бааларын аныктоого мүмкүнчүлүк берди. Анкеталык сурамжылоого Ош шаарындагы жогоруда аталган жогорку окуу жайлардын 16 жаштан 28 жашка чейинки

курактагы студенттери катышты. Анкетада 21 суроо коюлган.

Адегенде биз студент жаштардын маданий мекемелерге баруу деңгээлин иликтөөнү чечтик. 6 негизги мекемелерди (көргөзмө залдар жана музейлер, эс алуу борборлору, театрлар, кинотеатрлар, концерттик мекемелер, китепканалар) бөлүп алдык. Булардын ар бирине жаштардын катышууларынын жыштыгын аныктадык. Кинотеатрлар жаштар үчүн эң популярдуу жайлар болуп эсептелет экен. Ай сайын же жылына жок дегенде бир жолу катышкандардын саны 75%ды түзөт. Эс алуу борборлору экинчи орунду ээлеп, ошол эле жыштык менен, сурамжылоого катышкандардын 50%ын түзөт. Концерттик уюмдар 3-чү позицияны ээлешип, респонденттердин 45%ын кызыктырат. Демек, жаштар маданий мекемелерге жетишерлик жыштыкта барышат, кайсы бир деңгээлде эстетикалык процесстерге тартылышкан. Өкүнүчтүү факт, театрлар жаштар үчүн эң популярдуу эмес жай, анткени сурамжылоого катышкандардын 25%ы театрларга таптакыр барышпайт, 23% сейрек барышат. Ошондой эле, көргөзмө залдар, музейлер жана китепканалар жаштар арасында популярдуу эмес. Андан ары биз, студенттер тез-тез катышып турууну каалаган мекемелерди аныктадык. Таң калыштуусу, мында жаштар үчүн популярдуу болуп жаткан маданий инфраструктуранын объектилери (кинотеатрлар жана концерттик уюмдар) эле эмес, ошондой эле, алар үчүн популярдуу болбой жаткан мекемелерге (театрлар, көргөзмө залдар, музейлер) да катышууну каалашкандыгы аныкталды. Тилекке каршы, китепканалар тууралуу мындайды айтууга болбойт. Китепканаларга көпчүлүк жаштар сейрек барышат. Көпчүлүк учурда, китепканага барууну каалашпайт (46%).

Изилдөөнү улантуу үчүн, жаштар бош убактыларында эмнени тандаарын билүү зарыл болду. Сурамжылоонун жыйынтыгында, көпчүлүк жаштар (46%) оюн-зоок аралашкан маданий эс алууну тандашат, мындан жаштардын тандаган эстетикасы, кандай болгон күндө да кызыктуу, андыктан

эстетикалык тарбия менен байланышкан долбоорлор жаштар арасында суроо-талапка ээ.

Студент жаштар фильм (76%) жана концерт (55%) сыяктуу медиапродуктуларды каалашат. Телеспекталдерди жана көргөзмөлөрдөн репортаждарды сурамжылоого катышкандардын төрттөн бири гана көрүшөт. Демек, жаштар маданий программаларды көрүүнү сүйүшөт, эстетикалык мазмундагы контенттерге кызыгышат.

Сурамжылоого катышкандардын 20%ы бий ийриминде, 17%ы – музыка, 18%ы – адабият, 15%ы – театр ийримдерде алектенет. Мындай түзүмдөр жаштардын чыгармачылык жөндөмдөрүн калыптандырууга жана өнүктүрүүгө, интеллектуалдык, адеп-ахлактык, физикалык жактан өркүндөө муктаждыктарын канааттандырууга арналган.

Сурамжылоого катышкандардын 42%ы Ош шаарында өтүүчү эстетикалык багыттагы иш-чаралар жөнүндө билишпейт. 35%ынын анча-мынча кабары бар. 19%ынын толугу менен кабары жок. Бул факт маалымат жана SMM технологияларында анык бир деңгээлде көйгөй бар экендигин айгинелейт.

Жаштар эстетикалык нуктагы иш-чаралар тууралуу социалдык тармактар (63%), интернет (58%), афиша (54%) аркылуу билишет, демек, маалымат таратуунун ушул каналдарына басым жасоо керек, ошондой эле окуу жайлардын окуу ресурстарын (маалымдамалар, окуу жайларга барып, алдыда турган иш-чаралар жөнүндө маалымат берүү) активдүү колдонуу керек.

Жаштардын көпчүлүгү эстетика менен байланышкан иш-чараларга (44%) сейрек катышышат же таптакыр эле (27%) катышышпайт. Эмне себептен жаштар эстетикалык иш-чараларда сейрек же таптакыр катышышпайт? 55%ына убакыт жетпейт, 19%ынын кабары жок, 16%ы үчүн бул кызыксыз формат. Демек, жаштарды эстетикалык багыттагы иш-чаралар тууралуу көбүрөөк маалымдоо зарыл, ошондой эле аталган иш-чаралардын форматын жаштар-

дын суроо-талаптарына ыңгайлаштыруу керек.

Сурамжылоого катышкандардын көпчүлүгү (47%) эстетикалык тарбия боюнча сабактар керек деп эсептешет. Демек, эстетикалык тарбия жаштар үчүн маанилүү роль ойнойт, ошондой эле аларга колдоо көрсөтүү менен, алардын эстетикалык тарбиясынын, кабылдоолорунун, баалоолорунун жана чыгармачылык элестетүүлөрүнүн өнүгүшү үчүн тийиштүү шарттарды түзүү зарыл. 25%ы үчүн эстетикалык тарбия боюнча сабактар кереги жок. Ал эми 28% жаштар жооп берүүдөн кыйналышат. «Эстетикалык тарбиянын кереги жок» деген жооптун себептери эмне менен байланышканын билүү маанилүү. 64% жаштар керек болгон учурда эстетикалык маданияттарынын деңгээлин көтөрө аларын белгилешет. 21%ы эстетика менен искусствону кызыксыз деп эсептешет. Эң кызыктуусу – 11% респонденттер эстетикалык маданияттарын жогору деп санашат. Эстетикалык маданиятынын деңгээлин көтөрүү үчүн, эң башкы себеп – эстетикалык тарбия боюнча сабактардын керектиги, эстетикалык жаңы билимдерди, билгичтиктерди, көндүмдөрдү алуу, чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрдү өнүктүрүү, жаратман тажрыйбаны кеңейтүү же ага ээ болуу. Респонденттердин 29%ына искусство жааты кызыктуу жана ар бир төртүнчүсү чыгармачылыгын ишке ашырып, өзүнүн жөндөмдүүлүктөрүн көрсөткүсү келет.

Эстетикалык тарбия берүүнүн төмөндөгү методдору жаштардын кызыгууларын жаратат: музыка угуу – 50%, музейлерге, сүрөт галереяларына, көргөзмөлөргө баруу – 45%, шаардан сырттагы жерлерде эс алуу жана спорт менен машыгуу – 42%, көркөм чыгармаларды окуу – 36%, интерактивдик методдор – 29%, маектешүүлөр, дискуссиялар – 28%. Ошентип, эстетикалык тарбия боюнча долбоорлорду түзүүдө жогоруда көрсөтүлгөн методдордун комплексин пайдалануу зарыл. Билим берүүчү иш-чаралар, айрым алганда семинарлар эң төмөнкү кызыгууну жаратат (38%).

Респонденттерге берилген кезектеги суроо аркылуу эстетикалык тарбия берүү методдорунун эффективдүүлүк даражасын аныктоо болду. Жаштар көркөм чыгармаларды окууну (35%), интерактивдик методдорду (34%), музейлерге, сүрөт галереяларына, көргөзмөлөргө (32%) барууну бир топ эффективдүү деп эсептешет. Эң эффективдүү эмес деп билим берүүчү форматтагы методдор эсептелет.

Андан ары биз респонденттерге жупынанымдарды берип, аларга бир кыйла жакыныраагын тандоону сунуштадык. Пикирлер тең эки бөлүндү. 49% жаштар искусство жана маданиятка кызыгышат, аларды өзүн өзү реализациялоо жана өзүн өзү туюнтууга көмөкчү чөйрө катары кабылдашат, ошондой эле маданиятта көңүл ачуу жана эс алуу жагдайларын издешет. Ал эми 51%ы жаштарды искусство кызыктырбайт, студенттер бош убактыларын маданият мекемелеринде өткөрбөйт деп эсептейт.

Ошентип, учурдагы жаштардын эстетикалык тарбиясын изилдөөнүн жыйынтыктарын талдоонун жана студент жаштардын пикирлеринин негизинде бир катар тыянактарды чыгарууга болот:

1. Жаштар театрларга, көргөзмө залдарга, музейлерге таптакыр барышпайт же сейрек барышат. Бул өтө олуттуу көйгөй. Анткени, аталган мекемелер инсандын ар тараптуу өнүгүшүндө, өзгөчө эстетикалык планда, эбегейсиз роль ойнойт. Ошондуктан бул мекемелерге жаштарды тартуу ыкмаларын өркүндөтүү зарыл.

2. Эстетикалык багыттагы иш-чаралар жөнүндө маалымат жаштар арасында жетишсиз, ал эми иш-чаралардын форматы жаштардын кызыкчылыктарын, өзгөчөлүктөрүн жана суроо-талаптарын дайыма эле эске албайт. Бул студент жаштардын чыгармачылык потенциалын жана көркөм таанып билүү активдүүлүктөрүн өрчүтүүгө тоскоолдук жаратат.

Корутунду. Ошентип, Ош шаарындагы маданий иш-чаралар студент жаштардын эстетикалык табитинин ачылышында, эстетикалык тарбия алышында, шаардын жашоо-тиричилигине мамилесинин жакшырышына

кайсы бир деңгээлде таасир берип жаткандыгын көрүүгө болот. Бирок, студент жаштардын басымдуу көпчүлүгүнүн суроо-талабына, керектөөлөрүнө туура келген иш-чаралар жокко эселиги же сейрек өткөрүлөрүн изилдөө көрсөттү. Андан сырткары, маданий иш-чараларга студент жаштардын катышууга кызыгууларын байкоого болот. Демек, иш-чараларды уюштурууда, пландоодо жана өткөрүүдө аларды кеңири тартуу зарылдыгы көрүнүп турат. Шаардык деңгээлдеги иш-чараларды пландаштырууда кесиптик окуу жайлардын жамааттары менен биргеликте иш алып баруу зарылдыгы бар экендигин белгилөөгө болот.

Демек, эстетикалык тарбия берүү багытында жогорку кесиптик окуу жайлар менен маданият уюмдары биргелешкен иш-аракеттерди пландаштыруу, даярдоо жана өткөрүүдө кызматташтык зарыл. Маданият кызматкерлери да ошол эле жогорку окуу жайларда билим алышкан. Мындан жогорку окуу жайлардын маданият кызматкерлерин даярдоо программаларындагы мүчүлүштүктөрдү да четтетүү керектиги көрүнүп турат. Ушул багытта да изилдөөлөр керек экендиги талашсыз.

Адабияттар:

1. Ажыбекова А.А. Эстетиканын педагогикалык ишмердүүлүк процессиндеги орду // Известия Кыргызской академии образования. – Бишкек, 2020. – № 3 (52) – С. 108-114.
2. Андреева, Л.В. Эстетическое воспитание молодежи // Молодежь. Образование. Общество: материалы Международной НПК. – 2017. – URL <https://posidpo.ru/andreeva-l-v-esteticheskoe-vospitanie/> (дата обращения: 8.03.2024).
3. Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dic.academic.ru/> – Систем. Требования: IBM PC, Internet Explorer (дата обращения: 2.03.2024).
4. Энциклопедия Кругосвет [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

https://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/ – Систем. требования: IBM PC, Internet Explorer (дата обращения: 3.03.2024). 5. Эстетическая культура: сб. ст. / под ред. И. А. Конилова. – М.: ИФРАН, 1996. – 200 с.

Рецензиялаган:

*Байгазиев С.О.,
филология илимдеринин доктору, профессор,
КББАнын академиги*